Eduskunnan lakivaliokunnalle: lisälausunto liittyen lapsen kuulemiseen

Pyydettynä lisälausuntonaan lapsen kuulemiseen liittyen hallituksen esityksestä laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 88/2018 vp) Väestöliitto ry esittää kunnioittaen seuraavaa.

Taustaa

Väestöliitto kannattaa esityksen keskeisintä tavoitetta parantaa lapsen edun toteutumista lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa. Väestöliitto kannattaa tavoitetta, että lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskeva asia ratkaistaan ilman aiheettomia viivytyksiä.

Lapsen kuulemisen tarkoitus ja sen myötä myös kuulemistavat vaihtelevat eri viranomaisprosesseissa. Lapsen kuulemiselle asetetut tavoitteet vaikuttavat kuulemiselle asetettaviin rajoituksiin. Lapsella on jo mahdollisuus tulla kuulluksi eri viranomaisprosesseissa. Lapsen oikeus tulla kuulluksi ei kuitenkaan ole missään prosessissa ehdoton, vaan sitä rajoittavat kuulemisen tarkoitus, lapsen ikä ja kehitystaso sekä lapsen muut oikeudet. **On tärkeää arvioida lapsen henkilökohtaisen kuulemisen tilaa ja toteuttamistapaa asian luonteesta ja kuulemisen tavoitteista käsin, jotta lapsen oikeus tulla kuulluksi ja toisaalta lapsen oikeus suojeluun toteutuvat oikealla tavalla.** (Oikeusministeriö 2016). Tässä alla kuvataan lyhyesti kaikkia niitä eri prosesseja, joissa lasta jo tällä hetkellä on mahdollista kuulla vanhempien erotilanteessa.

Lapsen osallisuuden vahvistaminen ja kuuleminen eri prosesseissa

Lastenvalvojan on sopimuksen vahvistamista koskevassa harkinnassaan otettava huomioon lapsen etu ja lapsen omat toivomukset siten kuin huoltolain 10 ja 11 §:ssä säädetään (LHL 8 §). Lastenvalvojien sopimuskäytännössä henkilökohtainen keskustelu lapsen kanssa on mahdollista, käytännöt ja osaaminen vaihtelevat paikallisesti.

Kannatamme lakiin ehdotettua lisäystä lastenvalvojan velvollisuudesta kuulla lasta henkilökohtaisesti, jos se on erityisesti tarpeen lapsen mielipiteen selvittämiseksi. Tästä seuraa tarve lisätä

lastenvalvojien kouluttamista erityisesti lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvän asiantuntemuksen ja psykologisen tietotaiton osalta.

Perheasioiden sovittelu on asiakkaille vapaaehtoinen mutta kunnan järjestämisvelvollisuuden alainen sosiaalipalvelu eropäätöksen ja -järjestelyjen tekemiseksi sekä ristiriitojen käsittelemiseksi. Avioliittolain mukaisessa perheasiainsovittelussa sovittelijan tehtävänä on kiinnittää huomiota perheeseen kuuluvien alaikäisten lasten aseman turvaamiseen. Perheasioidensovittelu koskee eron harkintaa, erojärjestelyjä sekä eroon sopeutumista ja on pääasiassa vanhempien välinen neuvotteluapu. Perheasiainsovittelu on kuitenkin sosiaalihuoltolain 14 §:ssä tarkoitettua toimintaa. Sosiaalihuoltolain mukaan lapselle on turvattava hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla mahdollisuus saada tietoa häntä koskevassa asiassa ja esittää mielipiteensä ja toivomuksensa (SHL 32 §). Perheasiainsovittelussa lapsia kuullaan vaihtelevasti riippuen siitä, missä ja kenen toimesta sovittelu toteutetaan.

Asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelu on tuomioistuimessa oikeudenkäynnin vaihtoehto. Se on tarkoitettu erityiseksi sovittelupalveluksi silloin, kun vanhemmille muissa eropalveluissa tarjottu apu on osoittautunut riittämättömäksi. Tavoitteena on sopimuksen saaminen vanhempien välille. Sovittelussa voidaan käsitellä lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevia vanhempien erimielisyyksiä. Lisäksi sovittelussa voidaan ratkaista monia sellaisia lapsen arkeen liittyviä kysymyksiä, joita ei voida käsitellä oikeudenkäynnissä. Sovittelun tavoitteena on saada aikaan lapsen edun mukainen, kestävä sopimus vanhempien välille. Sovittelijana toimii perheasioihin perehtynyt tuomari, jota avustaa vanhemmuuden ja lapsen kehityksen asiantuntija, yleensä psykologi tai sosiaalityöntekijä. Kunnat nimeävät käräjäoikeuksien käyttöön sovitteluistunnossa sovittelijatuomarin työpariksi asiantuntija-avustajan, jolta edellytetään psykologin, sosiaalityöntekijän tai lastenpsykiatrin koulutus tai muu soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, tarvittava täydennys- ja lisäkoulutus ja kokemus työskentelystä eroperheiden kanssa (LHL 17 c §) sekä oikeusministeriön sovittelukoulutus. Moniammatillinen työpari tarjoaa vanhemmille tukea sekä juridisten että psyykkisten eroon liittyvien konfliktien ratkaisemiseksi. Asiantuntijan avulla pyritään varmistamaan, että sovittelussa käsitellään lapsen edun kannalta keskeiset seikat ja että saavutettu sovinto ovat lapsen edun mukaisia. Sovittelu etenee pääasiassa vanhempien kanssa yhdessä käytävin keskusteluin, mutta tarvittaessa sovittelija voi keskustella vanhempien kanssa myös erikseen. Vanhempien kanssa sovittaessa sovittelija ja asiantuntija-avustaja voivat keskustella myös lapsen kanssa, mutta tämä on suhteellisen harvinaista, pääsääntöisesti keskustelut käydään vain aikuisten kesken.

Asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelussa, mikäli lapsen kuulemiseen päädytään, kynnys keskustelulle on sitä alempi, mitä varttuneemmasta lapsesta on kyse. Pienten, alle kouluikäisten lasten kuuleminen sovittelussa ei yleensä tule kyseeseen, sillä pienten lasten kuuleminen tarkoittaa ennen muuta hänen leikkinsä tarkkailua ja havaintojen tekemistä lapsen ja vanhempien välisestä vuorovaikutuksesta. Tällainen työskentely ei kuulu tuomioistuinsovitteluun. Asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelussa on sovittu seuraavat periaatteet lapsen kuulemisesta: vanhempien kanssa on sovittava muun muassa, että vanhemmat antavat lapselle luvan puhua vapaasti perheen asioista; vanhemmat hyväksyvät, että keskustelu lapsen kanssa on luottamuksellista, minkä vuoksi sovittelija kertoo keskustelusta vanhemmille vain sen, mihin lapsi antaa luvan ja mikä edistää sovittelua; vanhemmat eivät etukäteen painosta lasta; vanhemmat eivät jälkikäteen kuulustele lasta tai moiti häntä siitä, mitä hän on kertonut; vanhemmat hyväksyvät, ettei lapselta kysytä kannanottoja sovittelun kohteena olevista riitakysymyksistä; lapsen ei tarvitse ottaa kantaa eikä muutoinkaan puhua, ellei hän halua; vanhemmat varmistavat, että lapsi on halukas

tulemaan keskusteluun; jos keskustelussa tulee esiin jotain sellaista, mikä aiheuttaa lastensuojelullista huolta, sovittelijat ovat velvollisia ottamaan yhteyttä lastensuojeluun.

Sosiaalilautakunnan selvitys eli olosuhdeselvitys. Mikäli lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyvät asiat eivät selviä sovittelupalveluiden kautta ja vanhemmat vievät lapsen asiat oikeuden ratkaistavaksi, tuomioistuin voi päätyä pyytämään olosuhdeselvitystä ja siihen sisältyvää lapsen kuulemista voidakseen ratkaista kiistanalaiset lasta koskevat asiat lapsen edun mukaisesti. Riitaisissa huoltoriitatilanteissa tuomioistuin voi pyytää olosuhdeselvityksen virkateitse lapsen asuinkunnan sosiaali- ja terveyslautakunnalta. Olosuhdeselvityksen tarkoituksena on antaa tuomioistuimelle lisää tietoa vanhempien ja lapsen elämäntilanteista, lapsen olosuhteista kummankin vanhemman luona sekä seikoista, joilla on ratkaisun ja lapsen tulevaisuuden kannalta oleellista merkitystä. Sosiaaliviranomaiset kuulevat pääsääntöisesti lasta ja voi pyytää asiantuntemusta ja lausuntoa myös muiden viranomaisten asiantuntemusta hyödyntäen, kuten perheneuvolasta. Esimerkiksi psykologi voi myös toimia kunnan sosiaalitoimen perustaman työryhmän jäsenenä työparina olosuhdeselvityksen tekijänä ja siihen liittyvän lapsen kuulemisen toteuttajana. Sosiaalilautakunnan selvityksen tulee aina olla riittävän laaja käsiteltävään asiaan nähden. Sosiaaliviranomaisilla on lapsen mielipidettä selvittäessään mahdollisuus keskustella lapsen kanssa useammin kuin kerran ja nähdä lapsi hänen luonnollisessa ympäristössään. Sosiaalilautakunnan selvitys usein sisältää moniammatillisen osaamisen ja eri ammattikuntien edustajien hyödyntämisen perheen tilanteen selvittämisessä. Käytänteissä on kuitenkin vaihtelevuutta eri kuntien välillä.

Kannatamme esitystä siitä, että riitaisessa asiassa lapsen mielipiteen selvittäminen tapahtuu nykyiseen tapaan ensisijaisesti sosiaalilautakunnalta pyydettävän selvityksen yhteydessä. Kannatamme esitystä siitä, että sosiaalilautakunnan selvityksen tekijän tehtävänä olisi ennen kaikkea lapsen näkökulman tuominen tuomioistuimen tietoon ja lapsen edun valvominen asiassa. Tämä edellyttää riittävää koulutusta ja lapsen kehityksellistä, kasvatuksellista ja psykologista tietotaitoa. Lapsen kuuleminen on asiantuntijuutta vaativa tehtävä johon kuitenkin työntekijät esimerkiksi sosiaalihuollossa saavat nykyään hyvin vähän koulutusta. Tähän tulisi lisätä lisää resursseja ja osaamista ja koulutusta työntekijöille.

Kannatamme lakiin uutta esitystä siitä, että selvityksen tekijän on ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa sosiaalihuoltolain mukaisiin tukipalveluihin. Kannatamme samoin esitystä tukihenkilön nimeämisestä lapselle erotilanteessa, koska tämä voisi tukea lasta kokonaisvaltaisemmin paitsi oikeudenkäyntivaiheessa myös erotilanteessa. Myös tukihenkilön tulee olla tehtäväänsä koulutettu ja omata riittävästi asiaan liittyvää lapsen kehityksellistä, kasvatuksellista ja psykologista tietotaitoa.

Täytäntöönpanosovittelu on oikeuden määräämä työskentely, kun lainvoimainen vanhempien tekemä ja sosiaaliviranomaisen vahvistama sopimus tai oikeuden päätös lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ei käytännössä toteudu. Täytäntöönpano-oikeudenkäynnissä täytäntöönpanosovittelijan tulee keskustella henkilökohtaisesti lapsen kanssa, jos se on lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen mahdollista. Keskustelussa on pyrittävä selvittämään lapsen omat toivomukset ja mielipide siten kuin lapsenhuoltolain 11 §:ssä säädetään. Täytäntöönpanosovittelija/-sovittelijat toimittavat tuomioistuimelle sovittelusta kertomuksen. Psykologi voi myös toimia täytäntöönpanosovittelijana, mikäli kunta on nimennyt hänet täytäntöönpanosovittelijaksi ja tuomioistuin on määrännyt hänet ko. sovittelutehtävän suorittajaksi. Näissä käytännöissä on vaihtelevuutta.

Lapsen kuuleminen ei ole yksittäinen eikä irrallinen työtehtävä, vaan se kuuluu tällä hetkellä osana olosuhdeselvitykseen ja täytäntöönpanosovitteluun liittyvään työparityöskentelyyn. Väestöliitto ehdottaa, että vahvistetaan (eli lisätään lapsen kehityksellistä ja psykologista osaamista ja koulutusta) sekä lisätään resursseja jo näihin olemassa oleviin lapsen kuulemisen tilanteisiin.

Lapsen kuuleminen tuomioistuimessa. Väestöliitto katsoo, että esitys lapsen kuuleminen tuomioistuimessa joko sosiaalitoimen selvityksen yhteydessä tapahtuvan kuulemisen lisäksi tai sen sijasta on haasteellinen. Lapsen edun mukaista ei ole, että häntä kuullaan vanhempien riitelyn johdosta useissa eri prosesseissa. Lapsen kuulemisessa on otettava huomioon vanhempien riitelyn historia ja se, miten paljon lasta on sillä kuormitettu. Esityksen mukaan kuuleminen tapahtuu, jos se on asian ratkaisun kannalta välttämätöntä, lapsi pyytää sitä tai suostuu siihen. Tällaisissa tilanteissa lapsi joutuu lojaliteettiristiriitaiseen tilanteeseen vanhempien välille ja psykologisesti vastuu vanhempien haastavasta tilanteesta siirtyy lapselle. Lojaalisuusongelma saattaa aiheuttaa lapselle sietämättömiä paineita ja erilaista oireilua. Kannatettavaa esityksessä on se, että kuuleminen ei koskisi aivan pieniä lapsia.

Mikäli kynnystä lapsen kuulemiseen tuomionistuinsovittelussa selkeästi nykyisestä käytännöstä madalletaan, kannatamme esitystä siitä, että lapsen henkilökohtaisesta kuulemisesta tuomioistuimessa annettaisiin nykyistä tarkemmat säännökset. Esityksessä tuodaan esiin, että kuuleminen voidaan kussakin tapauksessa toteuttaa mahdollisimman lapsilähtöisesti ja lapsen kuulemiseen liittyen lapsen mielipide huomioiden. Esityksen toteuttaminen käytännössä vaatii lisäresursseja, mikä tulee ottaa huomioon. Väestöliitto linjaa kantansa muun muassa Psykologiliiton tieteellisen neuvottelukunnan suosituksiin (28.3.2018), nähtävänä liitteenä.

Asiantuntija-avustaja ja tuomioistuintyöskentely. Lakiesityksen mukaan tuomioistuimella olisi lasta kuullessaan mahdollisuus käyttää apunaan asiantuntija-avustajaa, jota nykyään käytetään lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien riitojen sovittelussa. Mikäli lapsen kuulemisen käytäntöjä madalletaan tuomioistuimessa, Väestöliitto ehdottomasti kannattaa avustajan käyttöä. Nyt ehdotettu muutos lapsen kuulemiseen tarkoittaa käytännössä uuden toimintamallin ja rakenteen luomista, jollaista ei ole vielä tällä hetkellä käytössä. Avustajan tehtävä lapsen kuulemisessa olisi pääsääntöisesti erilainen kuin nykyisessä sovittelu-menettelyssä. Ehdotuksessa tuodaan esiin, että lapsen kuulemisessa avustajan tehtävänä olisi myötävaikuttaa lapsen kuulemiseen tuomioistuimessa lapsiystävällisellä tavalla. Hän voisi antaa asiaa käsittelevälle tuomarille apua lapsen kohtaamiseen. Lapsen kuuleminen tarvitsee riittävää aikaa ja luottamuksellisen suhteen luomista, mitä ei voi suorittaa kertakuulemisella. Uusi toimintatapa edellyttää koulutusta ja henkilöstön resursointia asiaan. Tarvitaan konkreettista psykologisen ja lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä huoltajuuskysymyksiin perehtyneen asiantuntijan osaamista oikeuslaitoksen sisälle.

Lapsen kuuleminen

Kuulemistilanne on aina lapselle kuormittava tilanne ja tuleekin varmistaa, ettei lapselle muodostu kehityksellistä haittaa kuulemisesta oikeudenkäynnin yhteydessä. Harkittaessa lapsen kuulemista, joudutaan punnitsemaan lapsen erilaisia oikeuksia ja niiden painoarvoa. Keskustelun toteuttaminen edellyttää, että hyödyt voidaan arvioida riskejä suuremmiksi. Työntekijän tulee olla vakuuttunut siitä, että kuuleminen ei aiheuta haittaa lapselle. Lapsen kuulemisen pitäisi olla lapsen kehitystason mukaista. Lapsen tulee olla sen ikäinen ja riittävän kehittynyt, että hänen kanssaan voidaan keskustella hänen elämäntilanteestaan.

Lapsen kuulemiselle on olemassa omat tarkat ohjeistukset. Suomen Psykologiliitto ry on lausunnossaan (5.12.17) tuonut esille seuraavia lapsen kuulemiseen liittyviä periaatteita. Otteita lausunnosta:

- Kuuleminen ja omien mielipiteiden ilmaiseminen on lapselle mahdollisuus, ei velvollisuus. On tärkeä välttää lapselle sen käsityksen välittämistä, että päätösvalta siirtyisi hänelle. Usein jo pienet lapset voivat olla varsin sensitiivisiä huoltoriitaan liittyviin jännitteisiin ja heidän kertomuksiinsa kohdistettuihin odotuksiin.
- Riita-asiassa lapsen mielipidettä selvittävän henkilön tulee olla perehtynyt lapsen kuulemisen menetelmiin ja niihin liittyviin riskeihin
- kuulemiseen pitäisi laatia selkeä ohjeistus/runko. Tähän on olemassa tutkimukseen pohjautuvia malleja kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa. Esimerkiksi samaa näyttöön perustuvaa lasten kuulemismenetelmää, jota Suomessa sovelletaan rikosasioissa, on Ruotsissa muokattu käytettäväksi sosiaalipuolen tehtävissä. Ellei yhdenmukaista ohjeistusta ole, jää sattumanvaraiseksi tuleeko lapsi kuulluksi vai vahvistaako kuuleminen vain aikuisten ennakkokäsityksiä asiasta. On runsaasti tutkimusnäyttöä siitä, että lasten kuuleminen vaatii erikoistumista ja kuulemiseen soveltavaa menetelmää.

Kansainvälisestä kirjallisuudessa löytyy mm. seuraavia periaatetta lasten kuulemiseen liittyen.:

- Rauhallinen, häiriötön kahdenkeskinen tilanne. Ei liikaa virikkeitä.
- Lapselle selitetään haastattelun/tutkimuksen tarkoitus ikätasoon sopivalla tavalla.
- Luodaan objektiivinen, lapsen ajatuksia kunnioittava ilmapiiri. Ei painosteta. Tuodaan esille halu kuulla kaikenlaiset, niin hyvät kuin huonotkin puolet asioista.
- Panostetaan kontaktin luomiseen johdattelematta
- Luodaan tukeva, ei uhkaava ilmapiiri.
- Vaatimustaso asetetaan ikätasolle sopivaksi. Mahdollisimman yksinkertaiset kysymykset ja konkreettiset käsitteet.
- Käydään läpi perussäännöt ja odotukset sekä annetaan lapsen harjoitella kertomista
- Kysytään laajasti päätöksenteon kannalta oleellisia asioita
- Käytetään avoimia kysymyksiä, kysymyksiä jotka rohkaisevat monisanaiseen kerrontaan.
- Vältetään johdattelevia kysymyksiä, ennakkokäsitysten esille tuomista, stereotypioita, sosiaalista painostusta ja monivalintakysymyksiä.

Väestöliitto suosittaa, että lapsen kuulemisessa käytetään jo olemassa olevia toimintamalleja ja periaatteita. Emme kannata esimerkiksi lapsen kuulemisen dokumentointia kuvaamalla ja äänittämällä. Voidaan myös hyödyntää oikeuspsykologista osaamista lapsen kuulemiseen. Olisi syytä varmistaa, että lasta kuulee siihen erikoistunut henkilö, noudattaen näyttöön perustuvia menetelmiä ja periaatteita.

Suosituksia jatkotoimenpiteiksi

Näissä suosituksissa Väestöliitto yhtyy joiltain osin Psykologiliiton tieteellisen neuvottelukunnan antamiin suosituksiin (28.3.2018)

- Lapsen kasvuun ja kehitykseen ja psykologisen tietotaidon omaavia henkilöitä, koulutusta ja resursointia tulisi lisätä lapsen kuulemisen menettelyihin jo olemassa oleviin palveluihin

- Tarvitaan kehittämistyötä perheneuvolapalveluiden ja sosiaalitoimen moniammatillisen ja parityöskentelymallin laajentamiseksi ja vahvistamiseksi perheasioiden sovitteluun sekä erityisesti olosuhdeselvitykseen ja täytäntöönpanosovitteluun.
- Kehittämistyöhön olisi hyvä ottaa mukaan myös käräjäoikeuden tuomareita ja parityömalli pitäisi tuoda tutuksi täytäntöönpanosovitteluun osallistuville.
- Mikäli lapsen kuulemisen käytäntöjä tuomioistuimessa madalletaan, tulisi laki saattaa käytäntöön tältä osin vasta, kun koulutus ja rakenteet on luotu
- Mikäli lapsen kuulemista tuomioistuimessa madalletaan, tarvitaan lapsen kasvatukseen, kehitykseen ja erotilanteiden ymmärtämiseen ja psykologista osaamista omaavia henkilöitä oikeustoimen sisään tai tiiviisti sen rinnalle
- Eri erosovittelumuotojen riittävä resursointi tulisi taata kuntalaisten ja maakuntien käyttöön. LAPE muutosohjelman myötä ja sosiaali- ja terveyspalveluiden muutoksessa tulisi mahdollistaa tällainen yhteistyö.
- Lisäkoulutuksen ja ohjeiden suunnittelussa voi myös hyödyntää kokemusta ja osaamista, jota on olemassa rikosasioihin liittyen
- Yliopistolliseen koulutukseen, esimerkiksi psykologien koulutukseen olisi mahdollisesti hyvä kehittää syventävä eroperheasioiden asiantuntijakoulutusohjelma, jossa käydään läpi asiaa koskevat lait, menettelytavat, työntekijän roolit sekä työmallit ja ilmiöt. Koulutus rakentuisi niin, että se antaa lisää valmiuksia toimia asiantuntijana tuomioistuinsovittelussa sekä valmiuksia perheasioiden sovitteluun, täytäntöönpanosovitteluun, olosuhdeselvitystehtävän suorittamiseen ja lapsen kuulemiseen. Tämä voitaisiin toteuttaa myös eri ammattikuntia hyödyntäen.
- Tulisi kehittää koulutuskokonaisuuksia yhteistyössä esimerkiksi perheneuvoloiden, sosiaalitoimen, kolmannen sektorin ja eri järjestöjen kanssa eri organisaatiotasoilla toimiville työntekijöille tavoitteena lapsen kuulemisen menettelyjen osaamisen lisääminen

Lähteet:

Euroopan neuvoston ministerikomitean suuntaviivat lapsiystävällisestä oikeudenkäytöstä. Euroopan neuvoston ministerikomitea hyväksynyt 17. marraskuuta 2010. Council of Europa Publishing

Haarjärvi-Väyrynen K., Lahtiharju V., Mäntylä-Karppinen P. ja Pursiainen E. (2018): Taustapaperi Psykologityö lapsiperheen eroprosessi- ja tuomioistuintyöskentelyssä

Karttunen, R. (2010). Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Psykologian laitos.

Oikeusministeriö (2016). Ei niin suurta riitaa, ettei sopu sitä sovita. Asiantuntija-avusteisen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelun seurantaryhmän loppuraportti. Selvityksiä ja ohjeita 12/2016.

Saywitz ym. (2010). Interviewing Children in Custody Cases: Implications of Research and Policy for Practice. Behavioral Sciences and the Law, 28, 542–562.

Suomen Psykologiliitto ry:n Tieteellinen neuvottelukunta 28.3.2018: Psykologityö lapsiperheen eroprosessi- ja tuomioistuintyöskentelyssä – suositus hyviksi käytännöiksi

Suomen Psykologiliitto ry:n lausunto lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain uudistamisesta 5.12.2017

THL lastensuojelun käsikirja. https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja

Väyrynen, K. (2008). Lapsen tuska huoltoriidassa. Elämää vanhempien välissä. Psykologian ammatillinen lisensiaattitutkimus. Jyväskylän yliopisto.

Lisätietoja voi tiedustella psykologi, tiimiesimies Suvi Laru, suvi.laru(a)vaestoliitto.fi

Helsingissä 9.10.2018

VÄESTÖLIITTO RY

Eija Koivuranta
toimitusjohtaja

Minna Säävälä
johtaja, perhetoiminnot